

Intervju Sodobnosti: Saša Vuga

Saša
Vuga

Začel si kot novelist, potem pa si napisal tri, za slovenske razmere ne- navadno obsežne romane: Vseenost, Erazem Predjamski, Krtov kralj; tiči kaj globljega za tem prehodom od kratkih k dolgim besedilom ali pa gre samo za postopno osvajanje tudi zah- tevnjših možnosti pisanja?

Začel sem – ta pogovor prej s prijateljem kot z urednikom: Veš, odkdaj se pomniva? Prav takle čas

si, mlad kot mi, krdelce akademikov odpeljal kopat strmo v rudnik. Saje, Hrastnik, plundra. Pisali smo 1949, mraz. Ti pa dobroten, strpen kot nocoj, ko tiho pada sneg zvrh smrek. Iz kuhinje diši piškotna peka. Narod, ki se bo v teh dneh dokazal (ali se za vekomaj v pomije vrgel), je prezebal – kot neštetokrat. Beseda *plebiscit* mi vzbuja srh. Shodil nisem, sem jo slišal. K dimniku je krakala, krožila. Tu je, ko se v sanjah meniva z očetom: »Grenko, hoja iz odtrgane Koroške dol, v odtrgano Primorsko!« Zmeraj so Slovencem na hrbtu podirali cesarstva. Drugi so dosegli kaj, mi le z dežja pod kap, ocukrani s pepelom, strahi v ajdi. Vzdihi rdečega polkovnika iz Tacna mami v ribezlju: »Ste nas 1919. čedno spravili, nas kam pahnili! Majsko sonce v 45. je kazen za takratni greh.« Mravlje so naskakovale slive v košku. Spodaj je vzdolž rjavih skal polzela reka. No, začel sem – se spodobi, sem verjel, začeti po slovensko, pri otrocih. Skočil, sramežljiv, v roman (*Veter nima cest*). Obet, so kimali. Se s páberki za hip, ko da ne morem stran, v kratkih zgodbah vrnil k Soči: Knjiga nosi januarski dan 1959, ko se je oče, blag od vsega, poslovil. Jaz pa, črnogled kot Graham Greene: »Čemu nabirati drobir preteklih ur?« Skoz noč so kot pištola pokala drevesa. Boj z jezikom, plah, pokušina. Potlej na mäh, zares: Roman v novelah, z interludiji, je pri Figovcu Ahac razbral (*Zarjavele medalje*). Takrat si nosil črno aktovko. Jo medeninasto zaprl – bratovsko, prijazen, ti prinesel založniku rokopis. Pod streho sem, na Mirju, polenovka v skandinavski burji, bral Moravio, mršavega v redingotu na debele gumble: »Spisati roman? Za to je pač potrebna silna moč.« Od Idrije ujel sibilski bzik spod stare tepke pri Kosmaču: »Kaj? Na dan en stavek! Včasih ga ves teden ni. Kako?« Spoznal, da je napisati roman kot zapečatiti pisanje

v steklenico. Ga zagnati v ščip na morju. Kdo ga bo pri nas ujel? Sovražni gusar, nepričakovan prijatelj? Ko da ni, ne bo veselja: Nekaj bornega uspeha. Pa poraz, prineseta ga vseenost ali smrt. Samota – manjka dom, sezidan iz besed, kjer bi živeli žlahtno vkup? Obšlo me je, da bom, če sem, le od rodov, ki jih nikoder ni. Talent, kultura – kvečjemu darilo mrtvih? Pregelj bi, utrujen, kimnil: »Čenda!« Naj, bi delo zaživel pod ped v ped, če bo postavljen zvišan cilj? Celó prek možnosti uresničitve, trmasto? Maršruto s knjige h knjigi sem začel, oborožen z namišljenim pomenom, skozi vsakdanji kaos. Viteško, s postrani skledo, z vrezom v donkihotski ščit: Izvirnost váruje pred zlom!

Za kakšno definicijo zgodovinskega romana bi se ti odločil? Kaj je, če ostaneš pri svoji izkušnji, pri njem najpomembnejše, zgodovinskost snovi, izjemnost časa ali sam pisateljski prijem? Koliko, najbrž, oboje hkrati?

Zadnje, hkrati: Čas, prijem. Bi pravšnje zaokrožil Lukács. Daleč bolj strokovno pa Hiacint Pojava s Freyerjeve 3, docent. Mi zgodovina rabi za izziv (vsakršen). Me zvabi k belim lisam, vzdolž mračin, k inkognitom. Mi v domišljiji brž vžge pol ducata silvestrovskih raket (vendar ne v smer *Beneške dedinje* prijatelja Tomizza). Vržem kamen, čakam na odmev. Če se ponavlja, vem, da ji s približno njenimi besedami lahko kaj guliversko malega povem. Sem v skladu z Bahtinom, da je roman hospic, ki sprejme romarja od vsepovsod: Ponajvečkrat prispev z družino Brueghlov, s Pietrom (junjorjem) Peklenskim. Največkrat potrk Bosch, od vožnje zbit na ladji z norci. Večkrat se z utrinka zvezde zropota Chagall v tlačanski čepici, v rumenih škornjih – pravijo, da se romanu slaba piše: Kdaj se mu od Apuléja ni? Je pri Lepantu Saracen rokó tjavdan Cervantesu odsekal? List ne pade, las iz las – je sam Nekdo Miguelu luč gasil, da ne bi póta kazal, čvrst, romanu skozi današnji čas? Se rogal sanjam, spotoma sanjáv? Prej kot romantično razgibana je to vesela knjiga iz mrakobnih dni, berem zvrh ovitka na *Erazmu*. Strelni prah, punt, ogrski Matija, Gutenberg, Amerika, polmesec, verske homatije. Pljuskalo je, *kot predčerašnjim in kot bo jutri*, sèm. Kaj navsezadnje zgodovina je? Historija, *storia*, zgodba le, povest. Izmišljotina, bajka. Pesemca za sejem (*cantastorie*). Učenjak si jo z majuskulo iluminira: *Storia*. Tečno meni Barthes, pa ne le on, kako sta si z romanom siamčka. No, tam smo: Vsákdo zmore, vse svoje oči (Savinšek) – vsake oči spet svojega Smerduja. Tacit bi drugače pravil o Pompejih, Lytton v *Zadnjih dnevih* je, drugače Plinij. Rašomon, odnehajva, do svita v snegu bova tu. Naj si za kraj primažem etiketo, kot ciganskemu goslaču bankovec vrh obrvi: Z leti vsak roman, še tolikanj sodoben, postane zgodovinski (naš *Deseti brat*). Vsak zgodovinski je, primeri se, sodoben (*Alamut*). Kako bi tezo zaokrožil Hiacint Pojava, pa ne vem.

Če naj sam poskušam opredeliti zgodovinskost v tvojih romanih, bi tvegal misel, da jo iščeš in najdeš bolj v nekem splošnem razpoloženju, ki je zaradi posebnih razmer in dogajanj sicer značilno, kot pa v »junakih«, ki bi poosebljali zgodovino, kolikor je ne bi celo določali ali usmerjali. Je takšen prijem, če je moje razmišljanje vsaj približno sprejemljivo, pogojen s posebnim položajem slovenstva v naši nacionalni zgodovini, ko razmere in dogodki praviloma prekrivajo še tako izrazite osebnosti? Celo partizanski čas v romanu, ki ga pravkar pišeš in mi je iz njega znanih le nekaj odlomkov

(*Ubogo slovensko meso*, *Sodobnost* 1, 2, 3 – 1990), te ne mika v svoji individualni herojskosti, ki je prav gotovo ni bilo malo, ne glede na to, kako jo danes ocenjujemo, zanimajo te, se mi zdi, predvsem panoramske podobe, nekakšne freske, če smem tako reči, čeprav znotraj njih izrisuješ že kar minuciozne človeške portrete tudi najbolj obrobni anonimnežev.

Si kdaj v jesenskem jutru stal kraj Soče, ko zatli koruzni kres prek njiv? Kúpole kot brada gostih dimov. Kremeljske čebule, bele gobe. Mil prasket, vonjave po slovesu, nostalgija. Kmeta nič: Ob zori je prišel, od kupa h kupu netil, šel. Štih, prebral je rokopis, presodil (kakor ti): »Se ne zgleduje po tako imenovanem viteškem romanu. Izraža vso podobo časa. Freska!« Jah, junaki. Suhi so, nezanimivi. Lovorike, panegirik, vnebohod. Komaj kdo upodobitve vredni. Absolviraš jih z novelo (Bulgakov). Nebeščanski, ne samo zemljanski, *Krtov kralj*. Mik pa čutim za mravljišče. Za idejo (za mravljinčjega Boga): Dan na dan, od svita v mrak poganja to pritlehno citadelo iz sprhnelih smrečjih iglic v pravšen krog. Notri bo kraljica, kralj, kaj vem, junak, primerno tolst, mogočen kot klobasa – ven, gor pa mrgolenje pik, pogumnih, pridnih, krutih, bistrh. Dram, tragedij, sedemletnih vojn. Cezarja pred Rubikonom: Freska. Cezar sam, zavrt v plašč kraj plim Preliva – le menih, druid, kvečjemu poet bohem v maniri dagerotipij. Harmonična sikstinska freska (Michelangelova, drugih manj): Bog, patriarhalni *pater patrum*, absolutna energija v grozdu angelov. Je mar drugače slikan kot nemirni, nekam tjávdan, rokoborski Adam, zleknen v rajski mah? Vsenaokrog panoptikum podrobnosti – Racinov nauk v *Pravdarjih* (na moj račun): »Torej, pred stvarjenjem sveta, *avant la naissance du monde*!« Zazdehani Dandin pa: *Avocat*, preidimo k vesoljnemu potopu. Sem mahoma krmilo zavrtel. Se sedem let noči do svita vračal petsto let nazaj, v takratnega duha – zakaj? Ker »zase v našem aktualnem življenju nič pomembnega ne najdem.« (Pregelj)? Svoj dih, bi rekel, hip, ujel sem ju že v emblematični naslov *Vseenost*. Padci s konja vsakršnih moral. Borniranost (prek imbecilnosti genialna) v sedlu iz polsti. Suróvost, vegetiranje – blago za duhovitost časopisnih humoristov. Nič mi ni rabilo za magnet. Mimogrede: Je *kaj* pomembnega iz tega časa v našem slovstvu o tem času? Jaz takó, drug drugače. Vojna, spartakovski boj na smrt, ki nam je dal fiziognomijo, hrbtnico – rudnik za pisatelja, bo jašek sv. Barbare za petsto let naprej. Ob Soči ni prihajalo do hujših *državljanskih zdrah*. Sovražnik je bil eden. Petindvajsetleten (1918–1943). Lep, grdo vabljev za puške gorskih strelcev. Lepil se je na podobah po zidovih cerkev, hiš. Smo silili preveč pod sonce, v Ikarov napuh? Streslo nas je kot udar. Neverne, z bolečino, v strah – pomor tolminskih domobrancev 45. Hušnilo v svinčen oblak, znanilec toč in ujm z obzorja. Križanka za Dostojevskega: Se je Slovenec (kdaj) s Slovencem, embria, tako z veseljem klal v drobu domovine?

Po vsem tem si lahko privoščiva tudi nekaj spoštljive provokacije. Naj se sodobni svet še tako obrača v smeri demokratizacije Evrope z vse večjim smislom za enakopravnost, so močnejši še zmerom enakopravnejši od šibkejših, in med te zadnje sodimo tudi Slovenci. Koliko je v tvojih romanih tudi zavestnega prizadevanja, da bi postali bolj trdni sami v sebi, narodno bolj samozavestni?

Dečka samotarčka, me je žgalo sredi skal ob Soči. Domišljijo peklo na

počasnem ognju. Pónilo z gorjupostjo, ki so po njej orale pižmovke, mrtvaška glava s prhlím čopkom las, voščene ribe: Papež Lah, kljunat v naočnike kot periskop, v roké razkriljen kot pred hišo v zubljih. Lah svetnik – za ducat bersaljerskih regimentov jih je v pratikah. Margotti, škof, v lica kot postarana marmótica: Kod smo pa mi, če nas nikoder ni? Zapit notar. Pleban v čevljih kot otroški grob. Živinski dohtar Filc v srajci na en gumb – smo le krog stojnic štmávrskih semnjév? Račun se je, neovrgljiv, klavirno izšel. Poplah, ko da bi kdo razparal prt v templju: Bog, je Lah? Ko sem potožil, z iskro kraj oči, Premrlu, župniku, mi ni skrivil zalizka. Prst si je primazal k ustom: Bolj ponižno, tiho, pst! Rad sem ga imel, trpina spod vipavskih brajd – veliko rajši deda: Zvrnil je kozarec na skrivaj (pred babico). Pograbil mojo pest v dlan, obril le toliko, da je bil zmeraj neobrit. Sva že korakala skoz gnečo, vzdolž cukrenih potegavščin in skušnjav. Zakopal sem (kot konj) pred kobariškimi pajaci medenjaki. Ded: »Bom, če boš do klanca kričal.« Stiskal sem pogačko, deda. V kramarje, v sejmárje vpil: »Živeli Slovenci, živeli!« Ded se je držal ko deželni grof. Orožnika v kapi na straniščno školjko sta kopnela. Zdirjati z lisicami v starca, ki »umè avstrijsko« – spravili so greh v očetov greh. In o priložnosti, v tržaškem dvorcu škofa Hrena, terjali (krvav) račun. Pravljice so se osipale. Nazadnje, navsezadnje ne, so mi ukradli kralja. Ždel sem, v klobčič zvít, vrh skal: Zverine ga imajo, leva – mi? Bliskalo se je od žarkov v pljuskih z Idrije: Naj nas, Slovence, tujec plane od kamnite mize reševati! Joj, bolj ponižno, tiho, pst: Od Ogrske! Kot konjski sluge v letu 18, ki so pokradli na vozove ur Furlanom s sten – bliščavi Matija! S katerim astrolábom paglavcu dokazati eksaktnost vsegà? In da še slepec kar uspešno vodi slepce v jarek (Brueghel). Dobrotnost cincanja, boječnosti, jokávosti. Gineva čednost, ko smo si sposojali pepel? Si ga nadarjeno, v debelih ščepcih tresli čez *talent* (kot na Tolminskem pravijo betici)? Kolikanj izviren je mužik! Razsrjen, pljune v zrak. Prestreže pljunek na lase – pove dovolj: Drugam bi bziknil sebi v sprid. Ker naše slovstvece, minorno v jezik, je na simpoziju hitel Hiacint Pojava, ne more daleč stanovitno kam, čeprav bi, tudi če bi – delajmo za plemeniti cilj pokončnosti! Sem odgovoril na vprašanje, ne?

Ali najdeš kaj skupnega na področju zgodovinskega romana s svojima dvema rojakoma z idrijskopolmínskega sveta, s Pregljem in Bevkom?

Nič – razen ljubezni, trepetanja za pojutrišnjem slovenskega jezika (torej rodu). Vsak je spodobno poravnal svoj dolg preteklosti, ki smo iz nje.

Če omenim tvojega bližnjega rojaka Cirila Kosmača in mu pridružim Preglja, se kar samo od sebe postavlja vprašanje: Kakšen je tvoj odnos do jezika? Naj bom nekoliko bolj neposreden: Pri vseh treh, pri tebi še najbolj, je opazna neverjetna skrb za jezik, za jezik kot poudarjen estetski element. Marsikaterega kritika je že spravila v zadrego posebna melodija tvojega stavka, ki se s svojim ritmom pogosto približuje pesmi v prozi, ali pa je že.

Koga moti vozataj? Plevel paraumetniške besede zdaj in tu pa ne. Je Galec lok naperil v anglomane (za primer). Slovenec – niti slamice. *Stambêrga* je od Pavla Diakona (kočura): Pisec na Italiskem jo (ti veš) z nepóstarnim veseljem uporablja. Vrnil bi se obenj, ki sem ga že vzel v mar – ded, me kdaj obiše iz meglic, ko se kraj Soče prede mrak in vrane letajo

pod hrib: Zapustil mi je vozataja. Kod ga je pa sam pobral? Iz mašnih bukvic, okovanih z medenino? Z besede v čitalnici? Pri Miklošiču, Jarniku, Metelku – Levstiku? Ni *furmana* spodrival z njim? So v karavanah ropotali na Gorico, ga budili. V soških grapah so pred zlomom starega stoletja marno trébili. Korespondirali s Pletêrnikom, z očetom Škrabcem, s Štrekljem. Z Erjavcem (za njegovo *Potno torbo*). Ni še ded potegnil metle izza vrat? Poprijel, kot se spodobi – ded, Slovenec le na pol. Iz mojega pradedu Neslovenca (Benečana): Antonius, sin Matije in Magdalene Márgoli, sem listal v *status animarum* pri župnišču. Narod, ki počne nemarnosti z jezikom, se igra z usodo. Ko besede ne bo več, ga ne bo na večne čase (Langobardi) več. Jezik je izkaznica – brez te si nič. Začetek česa smo, da bi vsevprek prezirali? Jih več poznaš, besed, si bolj bogat. Se bolj ponudijo v *razumno* izrabljivost. Nisem ga še bral, sem že povonjal Joyceovo izbrušenost v pismu na Silvestrovo 1904. o Istri: »Dolgočasna, ostudna, obljudena z ignorantskimi Slovani.« Pomnim stihe v rokopisu Janeza Listóvnika (1919–1947): »O domovina, moja in uboga, ti zmeraj znova vojni plen za vse.« *Pisatelja od meje* (pojem je navzoč prek meje) je krojil triglav urok: Ogróženost. Obakraj pa živahni glavici: Vpliv, odpor. Do pike prav je na ovitku *Testenin bivših bojevnikov* razbral Dimitrij Rupel: Ambivalenca – sholárska vdanost (mik latinstva), pa bojevitost ksenofoba. Koprnenje, bi dodal, po merjenju moči. Naj ždimo sklonjene glavé, če nas je streslo Herkulu v razpotje? Si dokazati, ne njim, da zmoremo dokaz. Da nismo tod za vbogajme, kočijaži na županovi poroki. Kruharice s Krasa. Branjevke v treh kočemajkah, ko prikuje burja na svetilnik žled. Gregorčič je začel – bi kdo zamášil slap? Si na podobi z Aškercem držita dlan čez dlan: Kdo je duha odmeril v jezik, jezik bralcu v bit? Če je Prešeren romal po nahrbtnikih, jim ni Gregorčič s slabšo trmo pušk ravnal. Čas, vse prej kot karnevalski. Zdaj je (za soočevanja) mir. Omenil bi, z respektom, tri mejake (enega sem že): Ongaro, Sgorlon, Zoderer (*Profondo Nord*, Scrittori di frontiera, 1988). Kaj je tam v kolikosti, v kakovosti, česar todle ni? Le 50 milijonov (možnih) bralcev? Fran Milčinski je naneseł posmehljivih barv v slog: Jezičnik mu je, slep, očital srbsko smétje. Če pomislim na slovenskega pisatelja, bi se pokrižal. Prežih, z *Doberdobom* je močnejši kot Barbusse. Grum, kdaj pred Beckettom je čakal na dogodek. Bartol – živel je, umrl, kot je na Slovenskem prav.

Naj te prekinem: Je takšen ritem tvojega stavka naraven, neposreden ali plod skrbnega »dograjevanja« besedila, tvojega estetskega nazora in okusa, v katerem ima jezik domala dominantno vlogo?

Bi sklenil prejšnje: Pisatelj je (pri nas) aristokrat. Narobe rek o pticah, ki ne sejejo, ne žanjejo. »Baron!« se je Kosmač iz sebe norca delal. Vse počne zastonj. V dobro boljšega. Na móstovžih poniževanj, ponižanja – ponižnosti pa ne. Skoz muke gre, v grob, *ad vitam, gloriam memoriamque patriae*. Za priprošnjika rabi Valvasor, graščak: Dobrotna smrt ga je otela družčine desetih bratov. No, ko sem začutil znamenja čudaštva, »čudežne bolezni«, je Kosmač (v puščajskih hlačah do kolen, pri nas so delali navdušenko *V srcu Evrope*) stisnil cigareto. Se namrdnil. Mi nasul prgišče strogih navodil. Prekrižanih sandal obležal v travi pod očetovo »koroško« lipo, tik nad Sočo: »Besednjak! Beri ga kot kmet *mohorko* (mohorjanko). S konca na začetek, brž nazaj, kot fajmošter brevir. Ter je grd! Župančičev Balzac

pa lep – moj bi bil za piko lepši.« Zbarantal sem par patroljnih smučk za Glonarjev *Slovar slovenskega jezika*. Samokres, vrtnarske škarje za Pleteršnika. Izprosil, izmoledoval (iztrgal) Breznikov prikupni antibarbarus *Jezik naših časnikarjev in pripovednikov* (1944). Odbiral leksiko zasélkarjev, pokrpanih soldatov, hribovskih izvirnežev – »originalov« ne (dr. Zobrov pa). Imel sem srečo: Vdano sem, lahko verjel svojim profesorjem (posebno Bajcu, Slodnjaku, Ocvirku). Sproti služil ovsenjak na Radiu, zajčji v uhlje. Radio je takrat veljal za šolo zlahtnega jezika (smer je kdaj pred vojno že vrisal dr. Koblar): Odgovornost, resnost, eleganca. Zavedanje, da govoriš »vsem Slovencem«. Če bi usekal lapsus, en zanič akcent, bi te do petka v sen lovile furije. Če spregledal poudarek stavka, glos, odstavka, bi kot piškav zob zavil k zdravniku – danes je ta reč (1990) *perpetuum mobile*. Sesljaš, jecljaš, nosljaš, grkljaš. Kot ob inavguracijah v skupščini Miha Marinko. Pljuvaš v mikrofon, štropeče kot nevihta s točo po seniku, prav: V nočeh, ko je na Tavčarjevo padal sneg, so kraj preluknjane, oglate mize brali Finžgar, Sever. Kdo še, Vladimir Skrbinšek, Jože Zupan? Počkajeva, bistra, rezka, sfrknjenih nosnic, z božjim darom za Villonovo *Margot* – z noči na noč sem shranjeval ta mojstrski utrip. Opazoval nemir zgovornih rok. Preučeval kadenco, gibanje, različnost. Lahnost piruet od pik do pik, blodnjāv korak. Ječarski blisk soglasnikov, galjotski molk ločil. Crescendo v dih, razvibanost v varčen stok. Evfonično razkošje samoglasnikov (Rimbaudov nauk o barvah?), skratka: Slovenščina se je pod kilavo, vsakdanjo grinto kázala gospa. Ob vsem pa, kajpada, ni zmeraj vse. Si mozaik iz vodoravníc, vertikal, poševnic, kaj vem – rod v tebi. Kraj, ki nas je dal. Trikotnik Hippolyta Taina. Mešanje sokov (*temperamentum*), poglavitnih za človeško čud. Pilon je hrkal pred kavarno Dôme, kolikanj razmiganost pokrájine razmiga domišljijo. Snop krvavih Babljevih krokijev s kavalkad za *Konjenico*: Ritem je sovražnik skribomanstva. Slog je, mreža, loči lipana od mren. Tehtnica beneških apotekarjev. Bi veter stran scefral: Pisatelja na mäh spoznaš, Kajuh, Balantič. Dan kot noč (ubranost, Leibniz). Harmonija vin v vrčih, dobrih v dobrih. Čisti, smet leti kot iz vejálnice – Apolon, bog očiščenja, je rad prespal v Delfih. Zmeraj kaj koristnega zaupal Pitiji na trinožniku iz kačjih kož. Ona ve.

Nerazdružljivo povezana z estetiko jezika je tudi tvoja metafora, ki je nadvse slikovita, živahna, pogosto v neposredni bližini s humorjem. V vsaki tvoji knjigi je metafor za cel pesniški opus, ne samo za eno zbirko.

»Tu sem pa tvoj!« bi rekel kmet od Soče: V skopcu. Proč ne morem, stran ne smem. V razpravah krog metafore trdo verjamem v muze (trše kot Bogenšperžan v čarovnice). Posebno v inicialki E iz mnemotehničnega združka TUMPEKKET. Jih je tjavdan zamesil Zevs v na videz apodiktčno tolažbo? Prispodoba, slikovit izraz: Metafora je vse. Kadar se kuja, pojdi, mraz je, ribe se drže na dnu. Ne prileti, snežinka, bronastemu Andersenu v polcilinder (spomin iz Koebenhavna)? Se ne zgnetejo v železen trop? Vdró ko templjarji v trdnjavo. Vsak natanko k svoji lini, kot z načrtom v roki – róke vržeš v zrak. Švistne v *barvah* (sanjam sivo). Se razpre, mavrično kot rep čezmorskih ptic. Je bogatin v letalu kod odvrigel prstan s turmalinom skoz temó? Je *kdo* pozabil moč v nas – legenda izpred bore let o bogcih, ki so prifrčali z onkraj, se spečali (kot Pizarrovi divjaki s Peruan-kami)? Vznemirja me: Zakaj pastozno, v barvah? Ker še diham terpentín,

vonj olj z očetove ljubiteljske palete? Pozlato z višnjévkastih oblakov v ribjih zrklih ob stelnjak zmetanih Italijanov? Nič. Enako nič je kjantarica v mraku sveč, tobak 1949, gašperček v bohemskih ateljejih. Nič. Metafora je Mojzesova čarna palica (Savinšek). Če je ni (je večkrat ni), so spisi prhel protokol v kletah tolminskega sodišča. Trda je, diamant: Pregneteš glino, prispodobе níkdar. Je, kot je iz veka v vek bila, bo. Ve več, kaj vem, nebeški Goethe z *Wertherjem*? Ne ve: »Spisal sem ga podzavestno, mesečnik.« Mozart – skladal je, ko da mu kdo diktira, spotoma predvaja. Blagi Blake, pobožni (predgovor za *Jeruzalem*): »Pesnitev sem napisal po nareku. Proti svoji volji.« Pisateljica Beecher-Stowe ob *Koči strica Toma*, ki je stresla svet: »Ne, nisem avtor. Neke osebnosti so me uporabíle.« Jakob Lorber, *Schreibknecht Gottes* iz Kaníže, znamenit v Nemcih: »15. marca v 1840. ob šestih zjutraj sem razločno slišal glas: Vstani, vzemi pero, piši!« Galsworthy je časnikarjem – ah, dovolj. Je mar umetnik medij, vsak navdih drugje: Kje? Tam onkraj, prek (latinski *trans*)? »Tu sem pa tvoj,« bi kimal dedi s Soče: V pásti! Hladno, suho, sinje na polnoč. V mogočnih pljuskih bije zvrh Šenklažva zvon. Rožnik pritrkava v zimsko cvetje. Množica buči. Je tresk, je žvižg: Bo Turek, ujma? Srh, stopim na balkon. Prek starih hrastov letajo rakete. Bo razgnalo Grad? Poromam k Trubarju. Poromam k Dalmatinu v stiskah na Turjak. Poromam k Maistru, kvintescenci našega poguma. Sence, koliko jih je – čakajo kraj senc. Poromam k zagrenjenim fantom v vígred 45: Zmagovalci, v prašnih, zgoljufanih bataljonih klopotajo (z nami vred) pokorno spet v nekakšen vojni plen. Prešernov blisk od bakel v bronastih očeh, sirene tulijo. Trabákula, našemljena v Potjomkinovo admiralko, v gredelj gníla, tone. V čolnu smo, veslamo kot čožóti. Luna rdi. Z mizariskim svinčnikom obkrožim priprošnjico v koledarju za 23. december 1990: Viktorija.

Ta tvoja skrb za jezik in temu ustrezna nadarjenost zanj, razkošje metafore, pesniški ritem stavkov ustvarjajo pri bralcu vtis, da čaru jezika, pisateljskega seveda, podrejaš celó pripoved, v tem smislu, da nam še tako napeta zgodba ne prekrije čarovnij jezika, tako da branje tvojih knjig terja dvojno in hkratno pozornost: do jezika in do zgodbe.

Stok je star. Očitali so ga, s posledicami, Preglju (Kranjcu ne). V Tolminu ondan smo adepti brali Bevku v čast – mimogrede: Kdor oponaša Bevku grafomanstvo, dela greh. V bridkost na nič obsojenih je tihotapil (v čebrih, v ovčjih balah) knjige, protestant. Naj bi se likal, slog ravnal? Ko pa smo v pasjih dneh potrebovali zgolj besed, sicer bi lučca mrkníla. Od jabolk v izbi je prijazno gledati (na pol oči, dremasto kot Hiacint Pojava) v mráz. Presojati *andante pastorale* puhastih snežink v vejáh – smo torej brali, patriarhu ob stoletnici. Odlomek si poznal, čeprav (naj si bom *advocatus diaboli*): Skrbnó prisluhníł. Kaniš kam, terjaš ključ. »Hermetični, zgoščeni slog«, mar ni odprt, naraven, če spodobno bereš? S poudarjanjem, primer: Ločil (zunaj pravopisa). Viškov, nižkov, telegrafskih stavkov. Skrite niti skoz anakolut, kakofonij. Z natančnim vlaganjem besed – sem že omenil vino v vrču (dobro v dobrem). Z Grkov sém sta si pripoved, jezik ljubosumno v skladju. Prva drugemu níkdàr čez rob, níkdar drugi prvi. Ritem, sem opravil javno spoved, čisti. Jedrnatost? Pri kiparjih sem se je navzel. Zajemali so v ilo, majceno škropili. Se močili (chianti). Opravek da je *per eliminazione*. Napackali za golído kep krog preste iz konoplje, žic – pojutriš-

njem se je s kolovrata nasmihal Amor. Kdo, Flaubert, nestrpni Proust, je terjal, naj besédi ni dveh mest na eni strani? Sam sem (Tavčarjeva 17) preskusil, kolikanj je zoprno, če samoglasnik s konca trči (v isti) samoglasnik na začetku. Soglasnik 1 ob soglasnik 2. Še karambol b-p, t-d, k-g je kozlov trk (se mu ogibam šele zadnji čas). Ne znam drugače, nočem. Ker ne morem: Je aparat v meni, vztrajen do nadleg. Prijatelja ga kličeta *Horatius*, drugi *Cerber*. Nekakšen manometer (ga poznaš): Ko med pisanjem zdrkne igla na 180 ali 0, je prav. Če trepeta, kot bajalica zabezlja, je tik spod ruše noter svet vodén. Ko pa je zame prav, je prav, čeprav se v Pisi stolp zravnja, podre. In – tako naprej. Teh ducat obrtniških drobnjarij naj bo v pardon ob »vugovskem jeziku, slogu«. *Barvitosti, bogatosti*. Celo *baroku* (jojme, Jean Rousset, ki je ovil pasijonski prt v 54. Cróceju krog staroslavnihih sodb). Dovolil si bom, ker sem sebi strog: Ta narod zmore imeniten pripomoček. Le kdaj vñemarno počenja z njim. Slovenskemu jeziku sem ponižen, včasih z zadoščenjem plačan hlapec: Ko sem po letih, da bi trebil, s svinčnikom iskal v *Predjamskega* (druga izdaja), sem po škofovsko rekel *imprimatur*. In zadovoljno vrgel svinčnik proč. Do mojega priljubljenega sklepa: Kadar imaš dovolj povedati, je molk zlato.

Zaradi te tvoje zaljubljenosti v jezik in v vse njegove možnosti prihaja v tvojih tekstih celo do neke vrste paradoksa: tudi tako imenovani prizori grdega, opisi surovosti in raznih priletnosti so prežarjeni z lepoto jezika in zato manj grdi, manj surovi, manj priletni.

Surovost zaradi surovosti, vsakršna, od vojne prek vsakdanjosti do kvantarske (v tako imenovani beletriji), mi je tuja: Bolj posmeha kot upodobitve vredna. Menart, jaz, Minatti, o praznikih smo šli v norišnico. K Magajni (»Spominjaj se me,« je zmrmljal. Sva kupovala črtasto pižamo za bolnišnico. Nasmehnil sem se slutnji, sramežljiv: »Obljuba dela dolg!«) v pusto, revno sobo na Studencu. Odprl je pasteto, zrezal kruh. Kozarce vzdigoval pred okno, grenki Buda, brisal. Prestavil z bidermajerske omarice podobno stotnika v korporalskih čevljih – v kavarni Nebotičnik je Ahac, z rdečimi lasmi na čelu, vzkliknil: »Tu dovtip, tam dovtip (je rekel *vic*, menda)! Le da je eden po francosko, drugi – *nomina odiosa*.« Čas, ki sem se živel vanj – neumen, grob. So me otroštvo, starši, vonj vasi jemali prej pod kap. Hitro počasi sem takrat zorel v soldaško smer: Po hlevih, stogih je, kar pomnim, kraj dvorišč migalo zeleno. V kurniku je kot v peklù brbral orjaški kotel. Postavljal sem se v vrsto, k Piemontezarjem. Na hlode sédal, juho srebalo, general – v cokolatih gojzaricah so z nočjo prišli za mizo gospodarji. Rekli kakšno, potlej dve. Že zafrfrali z oken gor in čez Evropo kam v svoj kelmorajn. »Je bežal, sproti streljal, kaj? Zapódil sem hudiču puško z bajonetom v vrat: Spotakneva se. Rjovejo granate. Lije dež. Lah grči. Mu strgam kotlovinasto Marijo. Stegnem glávo – kaj, Martin? Je ležal laket stran, bled kot novomašnik, z mamino fotografijo v rokàh.« Sem smrti v trup, otrok, zapiral fantazijo svojih dni. Več mrtvih je bilo, kot zgodb. Na mäh, ob jasnem trešči – plug, orača skomponira v sajasto *nature morte*. Se sluga zgrbi v razred: Klavžarja ne bo. Za gričem je iztaknil, tolkel. Z jutra so nabirali, skrbno kot gobe. Zbrali za pol krste, šli. »Biček? V jarkih na Rombonu, sneg. Iz mokrih vejic je napihal ogenj – sva skuhala kafè.« Škrtnilo je, ko da si v omari puli zob: Z žebllà je, prekajen Anglež, visela doktorjeva uniforma. »Mirko, si bil suh!« Obrnil je dobrotne, melanholične

oči: »Mar ni jeseni hruška že lahko debela?« Dlan prislonil k oknu – zunaj krog in krog Hieronym Bosch, narobe svet, mračina. »Jah, moj prvi dan?« Zagledal se je v žolte stotniške našitke. Zvrnil prste (s prošnjo, naj ne gre naprej): »Korakam, čvrst, krilat, s hotela Miklič. Tri magnolije, Hynek Mácha, zlat metulj: Sem se opikal z meskalínom? Žarke bi nabiral v snop, kot Italijan špagete! Bog, Bog, si se ozrl na Slovence, s plešastim blasphemom Bogomirom vred? Srca, kot mostovi so letela v zrak! Bi vsaki ženski dal poljub – jih je bilo, poljubov v meni, za kamion! Korakal sem pozdravit ljubo sestro. Mož je, cestni policaj, oba otroka k sebi skril pred zadnjim klicem v domobrance: So krilili s križišč, kazáli v belih rokavicah, kam. Dvorišče kot pri Dostojevskem. Zvegano drevo, grmič usahlega plevela, tri stopnice strmo dol. Ob vzdianem štedilniku nekakšen šal, črnkast. Meša v piskrček – slabo razločim. Se ozre, zabuhlih vek, vzkríkne. Pade mi za vrat, mi pade kapa. Jo pobere, hlipa. S črnim robčkom briše zvezdo: Vzeli so jih spotoma, na tovarnjak. Sva stala v kuhinji, kot ščurka sama. Konec vojne, prva noč, brizgi vriskov, klarinet. Je po Ljubljani kmalu Zupan ropotal, da je Magajna, pijan kot Noe, flagelantske solze lil, ko sem se v soju kandelabrov zmahedral pred Union. Kaj bo to proti francoski revoluciji: Cestni policaj – tam kralj! Vest, je papagaj za *biblio páuperum*? Psihiater sem, ne vem.« Nežno je otresel prašni svaljek s suknjiča, zaprl – vojna: Kot senca v luni mi sledi. Naj skočim čeznjo, da bo mir?

V lanski deseti številki Sodobnosti, v anketi, v kateri smo pisatelji govorili o svojem odnosu do slovenstva (S/m/o pisatelji še potrebni slovenstvu?), si svoje odgovore oblikoval v slogu umetniške proze, jezikovno razkošno, metaforično bogato. Pomeni to popolno zavezanost umetniškemu jeziku?

Pomeni – pametno, nespametno, ko svet hiti kot vodni pajkci v tolmun. Z dežničkom delat vrhovodstva zijalom spodaj. S trga tolč po ponvi, pikast v biretu na krugljček. Pametno: Nespametno. Moj manuskript je (v rokopisu) na oko kot partitura. Hitrih artefaktov ne dajem iz rok. Preprosto: V ogledalu bi zardel. Celó v epistolografiji sem spoštljiv, pozoren do naslovnika. Vsakič vem, kako imam v rokah naš jezik: Sebe, nas, odmev *mementa* njih, ki so bili. Cvet, pomladni svedrc, zimzelen. Prek tisoč let (romantično, emfatično – zaradi mene, kar) je gnal v megli. Na kopni krpi sred melišč. Naj drug ravna drugače. Se nasmiha »z belih zobkov« kartuzijanskemu skriptóriju (Hiacint Pojava) – prav, najbrž pa najin čoln reže dve gladini v en pristan. Slovenci smo vse bolj, parafraziram po župančičevsko, *narod od jezika*: Sahne drugi, se prvi obleti. Moravia je svoj čas gojil načelno mlačnost, ravnodušnost. Vendar: »Branje mi je zdaj v izbran užitek. Ideje – te me ne zanimajo. Analiziram slog, pisatelja. Utrne se mi na stotine misli. Res, v užitek,« 1984. Če ni metafore, slogovnih isker, še tolikanj mogočnih umotvorov ni. Nisem kajpak za bastijo v karantenskem vodnem jarku, zvrhano konservativnih lokostrelcev, purističnih spingárd – ni jezik igra? Več bo v njej pravil, boljša bo. Izkušen sledec ve za ducat stez, izbere pravnjo. Strnem z ahasverskim Dunajčanom Hansom Weiglom: Komur jezik ni bil dar, kdor se je prizadeval ko Demosten, *knez govorcev* (Cicero), mu bo zavezan. Je dodal, koliko razkačenega, trpkega, obsedenega po hudiču je bilo v prizadevanjih sovražnika rodbine Makedonskih. Ni dodal (za prispodobni nauk): Prav nazadnje strup.

Tako kot o jeziku bi se lahko pogovarjala tudi o neki drugi tvoji potezi: zdi se mi namreč, da se v svojem pisanju rad zatekaš k nekakšnemu blagemu humorju, tudi k ironiji, ki sta redke dar slovenskih pisateljev – kaj ti pomenita?

Vdih krepčilne svete jeze. Zamrmranost. Ravnovesje. Srednje rebro s piko na pahljači (bisernat preblisk). Polikromijo – harmonijo: Alighieri ni od njiju bežal niti v peklò. Juvenalu se je spet odkod jemal Krišpin (*«Ecce iterum Crispinus!»*). Naj grem k dedu: Ni strpel, mehak, če je trpela krava. Po telitvi se je vrnil, s štirimi cigarami v žepku: »Možje, Bog daj dobro!« Pri njem sem prvokrat zaznal, otrok (*»izpraznjena trdnjava«*, Bettelheim), da mu čez križev pot pomaga, Simon iz Kirene, krotka duhovitost, blag ugriz, igriv trepet v gubah na sencéh. Naj k očetu (Uylenspieglu je, pepel, na prsi trkal v usnjasti mošnjici) – komaj dva sem vse do sém odkril med pripovedovalci. Drugi bo Kosmač (je bolje pripovedoval kot pisal). Vračali smo se z »Mittelevropskih srečanj« na goriškem gradu. Posedeli, kvečjemu za hip, spotoma, v gostilnici: Do rožnatega ščipa nad Prváčino je bajal beg na bosome, stolčenem biciklu iz Pariza križemkraž v Španijo. Vratolomno s Portugalskega (z biciklom vred) v slani vihri vrh tovarne ladje do sumničavih angleških rečnih straž. Vstal k točilni mizi plačat. »Pol ni res, Muenchhausen! Le četrt iz čistega srebra. Četrt od mrgolenja v prstih: Pa nam je pero v nadlego! Ah, Cirilček,« je mrmrala Miheličeva v hehet, žmurkala z očmi. Kje so, ki so bili – držijo vse poti (skoz Rim) na Sv. Maver, pred železna vrata z gusarsko prekrizano kostjo (drugo kost z lombrósovsko lobanjo je v 1929. odlomil sneg)? Me kdaj pod večer, kot zefir, prislonejenega ob »koroško« lipo (vsádil jo je v trpek z bogom doživetjem onkraj Karavank), spodaj mre v mrak meglic sovođenj, opihlja iz vojnih, dolgih, žalostnih večerov, Soča je plavila led kraj skal, stišana brioznost iz očetovih besed. Rezal je tobak ob mizi, gledal zdaj nazaj, največkrat naprej – po vojni rekel, kolikanj je včasih ironija v pomagáj. »Edina helebarda revnih. Nas, ljudi.« Držal se je na grenak posmeh: »Vsi upi so mi šli po vodi. Zadnji – ta. Drugih ni.« Vsiljivo pomnim sončni molk. Šum čebel v belem cvetju. Truden je, smehljav, odšel z dvorišča gor.

Morda se motim, vendar imam občutek, da si, čeprav različen od njih, v nekakšnem duhovnem sorodstvu s svojimi, v tem najinem pogovoru že omenjenimi rojaki, s Pregljem, Bevkom in Kosmačem; ali tudi sam prepoznavas v sebi kaj tistega tipično »tminskega«, kar bi vas utegnilo povezovati?

Spoštljivost – rad sem jo izkazoval (vendär vsakemu posebej). Potlej: S Pregljem, drobceno s Kosmačem, Z Bevkom nič. Pred vojno smo poznali Bevka. Pregelj je bil previsok, neumljiv, neavbljiv. Kosmač in Bevk – tolminska? *Per incertam lunam*. Kaj bi sodil (v konkluziji) merodajni Hiacint Pojava: *Tantadruj* je po utripu, barvah ruski (Gogolj). Postavljen v štmavrski semënj. Pisatelj je skoz jutranjo mračino tolkel prah od Slapa dol v vaški babilon. In drugi, z balami lisičjih kož na plečih, praznično, raz hribe naokrog. Pa Tivniški Frence iz Stópnika: Tršat, pritlikavec, otroček božji. Glava mu je segala, kosmat, oglat balon, do gumbnice. Z dežnikom, brambovski v klobuk, žarkasto nedeljski. Strašen v čevlje – še to noč drhti poplah, ko je zaropotal sred naše izbe v svoj medvedji rej. Kosmač je rad podemonstriral siromačkovo grotesko. Tivniškega prekiparil, glino

z Idrije, v Tantadruja – slika se je ohranila. In pošten spomin (*Celovski zvon*, Pavšič) na srečno zmedenega, dobrega človeka. Ni skrivnost, mimogrede: Pisatelj je Tolmin preziral. Vekomaj sodnija, davki, rubež. Po 45. pa naši davki (sivkaste kuverte, gnanje kmeta v nič, kri). »Kaj? Župan je tepec, tamkajšnje oborožene sile tujci – kot pred vojno! Le po kaj?« Zgovorno svojski, netolminski so Kosmačevi duhovniki (vplivni liberalni mentor v Ljubljani?). Pa so, moram reči, trdno, zanesljivo, skromni (Kosmačev srd ob *Tistem lepem dnevu?*), stali kraj ljudi. Bevk – je živel tostran. Vrane so mu ključvale z dlani: Čedermac je otrdel v simbol. Tolminski ni, primorski pa (doživel sem ga šele na Koroškem). Pregelj je odnesel bolečino, vojne reve. Rutarja, profesorja v *Špljetu*, 1882. Vonj po sadežih. Obraze mrtvih. Brez *Plebanusa* (in kljub Gregorčiču) bi kraj obákray Soče bil infanterijski, ploski zemljevid. Joannes je tolminstvo – zlomi se, če se, betežen, ob *Thabiti, Kumi*. Čedermaca prej potre: Je Potrebujež gorel skoz upor, Martin v stiskah brez obzorja. Pregelj je tolminski ves, z gorenjskimi razgledi vred (»Organ njegovega dojemanja v tej novi domačiji je bilo oko in uho, ne srce«). Celo z drobirjem, ki mu ga je po nesreči z zdravjem leva roka praskala v papir. Osmehovani, ezoterični, v nič dajáni Pregelj. Pregelj v anekdoti o beraškem romarskem klobuku. Pregelj, ki je med pisanjem tiščal nòge v škaf. Pregelj, ki klafo po krčmah (»Slovencev namreč več ni, odkar smo ob Soči, ob Dravi mrtvi,« *Slovenec*, 1930) – je vdano nosil križ. Kraj groba ga ima, po risbi sina Marija. Položil mu ga je begun Tambosso – po komunističnih pobojih v Furlaniji je, na vrat na nos, izginil sèm. »Slovenci so mi Tolminci: Šmonca mi je strnjen lik slovenskega trpečega umskega duha. Ljubim Slovensko, ker se mi smili.« Tolminstvo so spečali recenzentje. Pisatelj je prikimal – prej ni vedel zanj. Sem rekel: S Pregljem. Bom rekel: K Slodnjaku, k diplomu sem prišel samo s *Plebanusom Joannesom*. Hotel sem ostati svoj. Se tolikanj zavaroval pred mojstrom, da sem komajda po petdesetem rojstnem dnevu segel v Koblarja (iz Slodnjakove biblioteke). Sva, sovaščana, v istem mestu grizla isto učenost. Spred naše hiše je, študent, odhajal v vriščih Žagarja s cigaro, postiljona. Zavil h Germanom, jaz v Romane, skratka: Pisatelj mora peči kruh iz žit, ki rastejo le na njegovi njivi. Čenda! Pisanje je preveč rabóta, da bi se jemal na pol zares.

Pa tudi sicer: Kaj ti pomeni »domači kraj«, navezanost nanj, otroštvo, rod, pokrajina, duhovno podnebje tolminske pokrajine, značaj in človeška drža tamkajšnjih ljudi? Če ti seveda sploh kaj pomeni, je takšno vprašanje pomembno tudi za tvojo literaturo?

Smo le na pòsodo. Ko pridemo – se vračamo. Se vrnemo: Nekakšen gledališki rekvizit. Ovratnica s srebrnim skarabejem (za drevišnje slovesnosti), klobuk. Utešno bo, če moreš v mehke misli – lastovka, po hudi zimi najde lansko gnezdo pod kapjo. Ta naš terarij, drobna domačija: Trikotnik z muhasto, aristokratsko Sočo, z lečno Idrijco, s počivališčem sredi smrek pri Sv. Mavru. Je tod že vse bilo, ko sem prišel: Vojna, lestve za podonico, madrón, ki nahajljano polni grob, oholeži s kokošnjimi možgani, žlahtnost, sosed, spričo štren imenovan Prešeren, skledolizci, rujen um, pilákarstvo, pokončnost, jutra kot izrezana v dragulj, zblojénost, poliglot, z binkoštni uzre kraj Soče nepoznan, srebrikast predmet na žvižgave lučke spod neba, katánja v borni brajdi, pèsarica, ki je gledala človeka v psu, pse

v ljudeh, obrekovalci, da bi jim Shakespeare zavidal, srčna čistost, potrpinstvo, gorske panacéje, plemenitost, norec, zbiral je klobuke, podivjal, ko so mu molji uropali zaklad, samomorilci (ženske v Idrijco, ni mrzla, moški z vrvco za tram), značaj ko dren, barabe, jetika, doktor za ščurke, treski strel, ob njih zardeva kanonir, moj Schliemann, ded, je rezal breg za vrt, naletel na dva ducata porisanih zelenih žar, stokal v strah, je prvi med enakimi, arheolog, natisnjen v knjigah, z Marchesettijem, ob cesarskem Szombathyju, kdor še ve, naj brž pove. Vse je bilo. Ko bomo šli, bo vse. Pa me je prvič obiskal prijatelj (Hieng). V težavnih, abderitskih dneh. Kadila sva, molčala pod koroško lipo. Luna je pripenjala Kobilji glavi za repček staniola. S Cvetja se je hulil mrak. »Pokrájina, ki brusi fantazijo. Prekmurje, jo potre?« Stezé, tam se je peš, jež premikala Evropa. Mešanje plemen – toponomastika. Včasih seže Bogu tik hrbtà v začetni nič (gor, dol skaklja etimolog s florom za metulje). Reke so kazále cestam pot, rabile konju za korito. Ubrana kakofoničnost pejsaža, berem Tolstoja – se vleče grenadir od Berezine čez Napoleonov most vrh struge z Idrijco (ga je Francoz podzidal za prevoz bombard). Se Pierre jezi v drobcenih naočnikih. Nataši kaže v izbo pri Kofóljču, da je njun koleselj ob kolo. Krog polnoči se vračam od lisic v škripávi sneg. Poškripam z durmi k božji njivi. Puško sprožim ljubim rajnkim v pozdrav. Prebiram Dostojevskega: Z Modréjc, spodoben, miren. Česne z *melerínom* zlobnega očeta med oči (»ga je z debelega smrčanja zvrnil v pekèl«). Je šel sedet. Se vrnil, tih. Od hudega pa kmalu konec vzel. Nam Bog ne daj podobnih zgodb, dovolj, bi župnik sklenil kroniko. Pogledal k oknu: Z Idrijce je v Sočo plaval mesec, plitev, kardinalski pa širok. In le od pljuska rib za hip kdaj pomečkan klobuk.

Sam praviš o sebi, da si samotar. To je sicer v nasprotju s tvojo lovsko kariero, saj lovstvo že samo po sebi pomeni družabnost, zato bi te morda moral vprašati: Ali gre za literarno samoto, ki jo premaguješ tudi tako, da rad zahajaš med vesele lovce?

Čebelji pik? Če bi umanjalo maršrut v hrib, se zdaj gotovo ne bi pogovarjala: Soliter z vlažnih arabesk v kletih. Dim, divji hlad podstrešij. Korci v snegu, zmrznjen madež – včerajšnji golob (je na Furlanskem krsta *suknja iz lesa*). Ta reč je le pobožno vračanje kraj korenin. V máhastih zalizkih skal je kot v kurúlskem stolu. Spodaj kod, prgišče kukmakov, Tolmin. Vrh gob utrdba palčkov, grad. Vijugav potok – Soča. V sinjkastih osójah pike domačij: Tam ždita strah, odmev. Otrok, sem živel v *flumu*, krog vrtincev, na čereh. So starši delali (grozil je boben). Sam, odganjal v brambi rógeljčev, zelenih bab, krvavca. Bore kompanjonov iz takratnih ur sem personificiral (*Škorenjček*). V družbah, Panso ve, me ni. Kot kafra grem (zamer ne štejem), škoda. Preveč alózijsko, z vršičkom palme v dlaneh? Ne, rad slišim v žledu z vej, med vetroma, odsekan strel. Je kratek, eleganten, živ – navda me z nostalgijo (Kosovel?). Prisluhnem v zimski vonj. Lovim odjek skoz pajčolan limonastega sonca: Šum tišine, bukov lub, nič. Ne znam poromati, nedeljski gobar, praznih rok (Péhaček, lisjaški general, bi se Hiacint Pojava vzravnal, te je na muho vzel). Rad vidim kos izbranega orožja: Ni surovósti v njem (bi z zobotrebce reza kruh?). Estetski rokopis rodov je v stari puški, sliki, knjigi. Zmogli smo koroško Meko (drugih ni). Ko so puškarji pribežali od Borovelj – smo naredili po slovensko (srbski noht nas greha ne otme). Če kdaj zavijemo k macesnom

v senožet, Panso, jaz, Goethe v ženinem nahrbtniku – jah, Pehaček, občudoval sem ga. Manj spoštoval po ihtavosti z Avšičem. Je ta, romantično pokončen, trdovraten, terjal staro pravdo: Slovenščino slovenski vojski. Vendar – v zelenem dvoru sem besedo dal (o knjižnici, o *Zlatorogovi*). Krog Japlja, Zoisa, me je v Budimpešti patriotsko streslo, so Nemci tiskali zelenkaste misale. Je srna v njih sicer kot pehtra, jelen ko dvorožni nosorog: Pa mi? Sem (po kateri knjigi), jezen, vrgel prste stran. »Mar ne pove naslov vsega? Zakaj bi k *Lovskemu priročniku* obežali *Slovenski*?« Vzdož merjasca, kozorogov, Tita s puško na medvedu sem odhajal s hrastovih stopnic, po rdečkasti preprogi, ven: Če hodiš v sluge, nam bo tujec kralj.

Prijatelji vemo, da pišeš ponoči, skoraj izključno ponoči. Bi o tebi kot pisatelju mogli uporabiti znani pregovor: Noč ima svojo moč?

Sem, poudarjam, radijska pohaba. Moj zgodnji glas so vpregali zvečer, prek polnoči. Da bi spodbudno bral, sem dan prespal. Izrabljal noč (sv. Avguštin: »Podari mi, Gospod, čistost – vendar ne še zdaj!«). Korakal spat z budilkami, ki so Ljubljano rinile v kikirik, ob okno, h kavi, v čemerikavost od jutranje megle. So leta padala – razvada ne. Podnevi zmorem z muko stavek, sprotnost (pravšnjega veselja do vsega pa ne). Ne kličem drugih v greh: Sem sam nagibal sèm. Je mesečniku sitno. Kdaj na moč lepo: Skoz vonj lapuha v rosi prikaplja ščebet (mar ptice zdehajo?). Pod hribom se utrne luč, obrne ključ, korak počasi oddalji. Samota z eno struno. Hip, temà se spara, pljusne v snop srebrnih pen kraj skal. Šum, Idrija odvrže krila iz pozlâtnih pegic, pik. Vase plane, plava – sonce se razpre. Požene grapo v tek. Oziram se po godbi na pihala, *muhnjen*, kar pri nas pomeni: Pijan.

Napisal si kar nekaj radijskih in televizijskih iger, imaš smisel za dramaturgijo in dialog, te kdaj zamika, da bi se preizkusil tudi za gledališče?

Nikdàr: Ljudje od Soče (ko da) nismo za teater.

Je zate »pisateljsko breme«, glede na slovenske razmere, težko ali ti je pisanje v veselje?

Nemara pa v dolžnost? Jecljam. Ukazano je, si primorsko smer vrtam na kompás. Vrnil naj bi onih sedem ali koliko talentov, preden bi me vkrcal zadnji avtobus. Jah – kongregacije, ni me tam bilo. Miklavža z vrečo vab v meni ni. »Nisem član odborov, nagradnih razsodišč. Ne pišem recenzij: Nikomur torej ne odstiram pod kreljut,« (Tomizza). V zadoščenje – pač. Ko po Horacijevih zahtevkih *Ad Pisones* ne morem več združati strani, zra-stejo plašnice: Še tolikanj kopitarski menefregizem mi je mahoma v smeh. Ko sem se v patriarhov križ razgledal po Ljubljani, mi je nadležen kajfež brž pogásil svečke s krilnega, popotnega, z naivki okrašenega oltarja (1949). Me nemarno zmisli Leopardijevega pisemca (iz Rima) očetu v Recanáte. »Mesto je naphano z literati. Čveketájo, se prerekajo, se smešijo po časopisih, spletkarijo, se vežejo v združbe, neomajni v veri, da bodo z dilihanso oddrdrali v nesmrtnost kot zanič kristjan v raj,« 1822. Ponižal sem roge v hiško. Vztrajal, sam, smola – zgrešil mentorja. Ni kriv moj dan za noč? Obzirnost (spričo drezanja)? Zvestoba v nedoločniku: Preveč ostati svoj?

Če si bom onkraj kod izbiral svetovalca, bom pri Kermaunerjevih prosil za sprejem. Pri Tarasu, če bi me maral, kataraktu žlahtnega slovenskega duha (mu stari Carlo Bo, respekt, ne seže do žepkà). Pozno je, brodnik je prek. Ostane 8. Hemingwayev svet za *sursum corda*: »Ne menite se za marnje!« Včasih gre, kot bi poórglal katedrali v noč (pomniš, Debenjak, olje pri Magajni na Studencu?). Kmalu spet sta tèsno tu kovan obroč, megla. Hudo je vsakič sprva, ko zavrtáš pod Ljubljanski grad: Bom kdaj prodril? Če bi si ne metal kálovnic, ne terjál več, bi šlo. Pisateljsko veselje na Slovenskem, breme – kraka slane preste. Na Črnskem slikarji rišejo hudiča belega.

Zlasti avtorji daljših tekstov najbrž ne morete biti kaj posebno zadovoljni s kritiko, saj se včasih zdi, kot da branje obsežnejših besedil preprosto ni rentabilno. Ali če te drugače vprašam: Ima literarna kritika – tako takrat, ko se oglasi, kot takrat, ko te spregleda – kakšno funkcijo v tvojem pisanju? Jo občutiš kot vez med teboj in bralcem ali se vežeš na bralca neposredno?

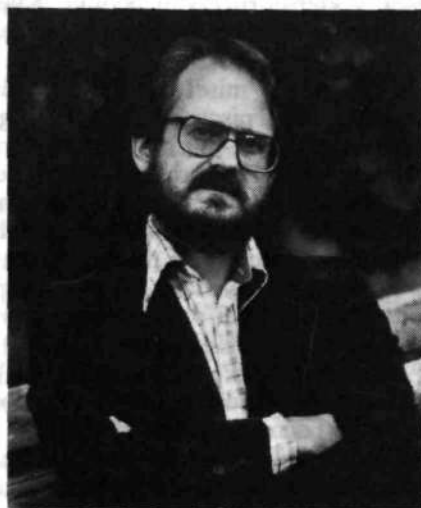
Se pogovarjava – v samovarju vre. Na suhem boru zunaj dremlje vran. Mravljinčenje mravljišč. Zadah po vojni daleč blizu. V kavarni te je zjutraj čakal snop umetnostnih revij (Kosmač). Zdaj tam brbra prekupec od Prokuplja, zlat na zob. Sezuti šolni se hladijo v nove dni. Čas miniatürk? Je kakšen *gentilhomme*, ki kaj prebere, kaj pove: Je kritika razlaga, korektiv? Se je Hiacint Pojava (v časnikih) spotaknil: Prelital pri Urbanu prvo, zadnjo stran – predaval o Tomažu. Je kaj, če je in koder, kadar je? Le prilika *O žitju os, marljivosti čebel*, bi se v manšetni gumb naslonil Bartol? Spodbudno je bilo (s Prijatelja) prek Borka h Koblarju, do Debeljaka. Pušča, pesek v klepsidri, bedni beduin. Kvečjemu anahorétov med, koblice. Ker nam je Kocbeka ocenjeval Bjelinski Miha (od Marinkov)? V samotnost kdaj zatlesne: Le čemu? Ni bil tvoj jezik, svet najbrž drugje? Me hitro, blága, sreča misel na slovenski drenov kelih. Na iznemoglega, v dan na dan vdanega pisatelja: Je Pregelj gledal z okna, v sneg (na moji Marijevi podobi). V križ – učen, s ščipalnikom, je literarni modi risal krojne pole (»Živ, manj živ, eh, moribunden, mrtev.« Govekar, Kelemína, sem pozabil). *Joannesu* očital nič kot Hauptmannov (1918) plagiat. Besede dr. Ocvirka sinu, zadnje, s smrtne postelje: »Prihaja mráz, pojdi.« V 1959. jaz očetu, vreme kot nocoj: »Ne nazaj, tata!« Ne, me ni trepljalo (gib za jazbečarja v cajni). Spregledalo me ni – mi pa nobenkrat ni zastonj dajalo (prav). Iluminiralo pa tudi ne. Težavno pravzaprav, če 7 let noči odromaš v jašek 500 let nazaj (*Predjamski*). Čudno: Mladi, šolani drugam, so ga pozdravili. Sicer pa kritika samo začetnika krepi. Mi je za bēč veselja (k *Vetru nima cest*) natočil dobri Bartol. Ne pozabim: Stal sem, pol Apel, za voglom. Si verjel, da sem čudak, Tolminec, črn v ostrgljanih ovcah, nena-vadnež. Kajpak, miniatürk: Na hitro, vnēmar 111 strani – perjanica boš v kranjskem grbu. Mahoma, krog polnoči, zahrepenim k ponižnosti. Zavijem h grádeškemu patriarhu, v hladno ulico. K Marinu, v mir, v rumene dihe dinj – gospoda Biágia ni? Ah, na Barbáni, pri benediktincih, s prior-jem balina? Naša hosta je poetu vzela častnika edinca, benjaminca. Nas je zasovražil? *Vzljubil* (svojo našo prst?). Slaboten sem v senci grenkega, dobrotnega duha. Galeb, klobuček, palica. Vsakdanja pot vzdolž ribičev. Pet zadnjih sončnih pik v očeh. Na jerbas obetavnih knjig se utrga knjiga *21 možnosti, kako ne tiskaš knjig* (Mauri, z Ecovim uvodom, 1990). Med nauki uk: »Najprej razčleni pismo, ki spremlja rokopis.« Urédnik, maček sivola-

sec pri Bompianiju – s konico čevlja si primakne koš. »Komu Cvetonko? Posilila sem se. Sklenila: Manuskript? Ondukaj notri sem celotna jaz. Reči, jih ne bi, sebi v ogledalu ne, nikomur, pokazála. Gole, tam, na rjuhah iz papirja. Ste zame brez obraza, brez oči. Brez ust. Pokončni, trdni v meni. Zbujate drget: Pošiljam vam!« Loka ne napenja vsakokrat Apolon. Samovar vre. Tënke sence križev se po gólgotsko razlivajo (Gérôme). Kod bodo muze v bližnjih dneh zamolknile? S pepelom v kodrih pobegnile v klet?

In čisto na koncu še šolsko vprašanje: Zaprl si za sabo, tokrat dokončno z zunanje strani, vrata svoje televizijske redakcije, kjer si preživel, v dobrem in slabem, dovršen del svojega življenja. Zdaj imaš ves božji dan čas – zase. Kaj zdaj pišeš?

Kar počneš nazadnje, je hudo težkó, prav: Kratek roman (krog 330 strani) o blaženstvu kokóši tokraj, onkraj Soče. Reki, hrib, ljudje – normalni, meni Hiacint Pojava, niso zanimivi. Kaj pa je bilo normalnega takrat? Moja zobna ščetka iz lesa? Kolikanj zavihanih nosnic je kritika ovohala Manetovo *Olympio*: »Orangútanska samica? Mene bolj spominja na pečenega fazana!« Vmes odpiram v dnevniške krokije: Čas – ko da mi daje prav (kličem k opravičbi). Radijsko metaforo *Maronij Pilla*, centumvir iz Ostrazin (Egipt): Herodeževa leva roka. V *Vseenosti* sem ga zastavil, tu bi ga zveličal – sonce. Zunaj se je, sneg vsaj, uneslo. Bela mreža jutra krog zelenih smrek. Pejva, s tvojim dovoljenjem, spat.

Kačja slina

Marko
Kravos

ZAOSTALA DESETNICA

Grem jaz tako s sprehajalnim korakom skozi vse to pa me prime, in stečem skozi drevored do vodometa, kjer vsakih sto let nimfa oživi, joj, ta slutnja, da se zgodi nocoj, ko se je vse razporedilo v trikot: črta na nebu, zlati rez preko zaliva in nit do mene.